

TOMISLAV BARIČEVIĆ

**PO VELEBITU
OD SVETOG BRDA DO PODPRAGA ILI
OD SPOMENA BOŽJIH ZAPOVIJEDI DO
SPOMINJANJA HRVATSKIH BRANITELJA**

Tomislav Baričević
Vukovarska 10d
HR 23000 Zadar

UDK: 821.163.42-4
Ur: 2002-11-22

Velebit ovako predstavljaju

Velebna gora Velebit pruža se u smjeru sjeverozapada do jugoistoka Hrvatske. Dobro je ograđena počevši sa zapada prijevojem Vratnik do kanjona Zrmanje na istoku, te Velebitskim kanalom Jadranskoga mora s juga, a sa sjevera Gackim i Ličkim poljem te poljem Velike i Male Popine.¹ Od zapada prema istoku dug je oko 145 km, a od juga prema sjeveru od 10 km (Starigrad – Paklenica, Bojin kuk i Počitelj) do 30 km (Jablanac, Zavižan, Markovića Rudina).²

Zanimljiv je zbog svoje geologije (vapnenačko i dolomitsko kamenje, pješčenjaci, škriljevci, lopori i konglomerati ili gromovače te eruptivno kamenje) i morfologije (krš – "pusta golet", škrape, ponikve ili vrtače, ponori,³ krška polja, doline, kukovi itd.).

¹ J. POLJAK, 1929, 15.

² Ž. POLJAK, 1981, 353.

³ Mnogi su ponori posve uskog grla, drugi opet širokog zjala, jedni (osobito oni u poljima) gutaju vodu, pa ih zovu žderala, a drugi izbacuju vodu iz podzemlja, pa ih zovemo rigala, a ima takvih koji vrše obje funkcije zajedno – J. POLJAK, 1929, 22.

Sl. 1. Od lijeva, uzoriti gospodin kardinal Franjo Kuharić zagrebački nadbiskup i gospodin Jakov (stari) Parić iz Velike Paklenice, snimio don Tomislav Baričević 1988.

Ništa manje nije zanimljiv u svojoj flori: u različitim vegetacijskim područjima velebitskoga brdskog masiva i njihovim vegetacijskim skupinama popisano je oko 2250 samoniklih vrsta vaskularnih biljaka (papratnjače, golosjemenjače i kritosjemenjače) gljive, lišajevi⁴ ..., te poznate endemske biljke (hrvatska siberija – *Sibirea croatica* i velebitska degenija – *Degenia velebitica*⁵). A kada je riječ o fauni, iz izobilja života ne smijemo preskočiti njegova čuvara poskoka – *Vipera ammodytes*, riđovku – *Vipera berus*, vuka – *Canis lupus*, medvjeda – *Ursus arctos*, uz mnoštvo ostalih životinjskih vrsta.⁶

⁴ S. FORENBACHER, 1990, 306.

⁵ Arpad von DEGEN (1866.-1934.) poznati mađarski botaničar. Od 1894. do 1913. istraživao velebitsku floru i pritom otkrio nove vrste i podvrste. Tako je 1905. otkrio na Velincu povrh Karlobaga endemičnu vrstu hrvatsku sibireju, a 1907. na Krugu i u Pasjem klancu povrh Lukova Šugarja, na Srednjem Velebitu, endemičnu krstašicu koja je po njemu dobila ime velebitska degenija; Isto, 784.

⁶ J. POLJAK, 1929, 19-44.

Po svojim prirodnim sedlima Velebit dijelimo u tri velika područja: Sjeverni Velebit, gdje dominira nekoliko vrhova – M. Rajinac 1699 m, Krajačev kuk 1690 m, Vratarski kuk 1678 m, V. Zavižan 1677 m, Gromovača 1676 m, V. Kozjak 1629 m; Srednji Velebit sa Šatorinom 1624 m, Laktin vrhom 1504 m, Debeljakom 1500 m, Bačića kukom 1304 m i Južni Velebit sa Vaganskim vrhom 1758 m, Svetim brdom 1753 m, Visočicom 1619 m⁷.

Sveto brdo

Od svih spomenutih vrhova Sveto brdo po visini je drugi vrh u Velebitu, ali po svome položaju, izgledu i imenu zacijelo je prvi i najljepši vrh cjelokupne velebitne gore. Kada god na njega dođem, uvijek požalim, zbog svega što duši i oku posjetitelja pruža, što on nije i najviši! Očito najljepše ne mora biti i najviše i, obrnuto, najviše uvijek nije i najljepše!

Sl. 2. Pogled s Dušica na Sveto brdo (1753 m) snimio od juga don T. Baričević, 1988.

⁷ Visina brda u: Ž. POLJAK, 1981, s topografskih karti br. 16, 17 i 21.

Sl. 3. Od lijeva: pop Alojzije Kukec i uzoriti gospodin kardinal Franjo Kuharić, zagrebački nadbiskup, na putu prema vrhu Sveto brdo, snimio don T. Baričević, 1988.

S njega pogled puca na obje Paklenice, Bojinac, Veliko i Malo Rujno, Stapinu, Tulove Grede, Crnopac ... Kad stojimo na sjevernoj strani vrha, pogled nas vodi preko Like sve do Plitvica i dalje, a kad zalazimo na južnu stranu vrha, pred očima se cakle sva tri mora (Planinsko more ili Velebitski kanal, Novigradsko i Karinsko more), Kotari te Pašmanski kanal i Kornatsko otočje.

Česta prisutnost oblaka i gotovo trajno pirkanje vjetra podsjeća na starozavjetnu objavu u kojoj su i oblak i vjetar poseban znak Božje nazočnosti. Književnik Mile Budak u jednoj svojoj pripovijesti priča kako je naš gospodin Isus Krist u pratnji bezgranično odanog i vjernog učenika Petra obišao cijeli svijet i došao na Velebit na pomol Like. Kad je s Velebita nju upoznao, na najvišem vrhuncu stade, baci još jedan božanski pogled na

zemlju, na koju nije stala njegova noga, i nestade u oblacima. Taj vrhunac Velebita prozvaše Ličani Svetim brdom.⁸ Budući da je od svih putova po zemlji za čovjeka put svetosti jedan od najtežih putova, možda se ovo brdo zove Sveto baš zbog težine hoda i uspona na njega? Možda zbog neuklopljenosti (poput svetaca) u okolinu oko sebe? Postoji i legenda da je na Svetom brdu bila glava Ivana Krstitelja i kako ju je jedan kozar našao, u Zadar ponio i tamo prodao. Ali dogodilo se čudo – glava se vratila. Tako na onom mjestu gdje je glava ukopana, izraste u zimi, dok još ima snijega, bijeli cvijet koji u Lici zovu "ivanjskim cvijetom" i zbog toga se ovo brdo zove Sveto.⁹

Sl. 4. Sveto brdo od lijeva: don Srećko Petrov, pop Alojzije Kukec, časna sestra Adelina Kovačević ASC, don Tomislav Baričević, uzoriti gospodin kardinal Franjo Kuharić, zagrebački nadbiskup i mons. Josip Pavlišić, riječko-senjski nadbiskup, snimio I. Pavelić, 1988.

⁸ M. BUDAK, 1941, 110-115

⁹ I. ANDROVIĆ, 1909, 217.

Što se imena tiče, neka i dalje bude nagađanja, ali izrazito na ovom brdu dimenzija duha malo je "opipljivija" nego negdje drugdje i s njega drugačije izgleda sve ispod njega. Na njemu čovjek u duši osjeća potrebu za krilima kako bi poletio kroz divotni prostor zraka i zamamne čari cvjetne, široke, mirisne zemlje ... I duša vapi s prorokom Davidom: *Quis dabit mihi pennas sicut columbae et volabo et requiescam.*¹⁰ Iskustvo drugog i drugačijeg života, gotovo dohvatljivog na Svetom brdu, svjedoče mnogi dobronamjerni posjetitelji. Tako je 1988. godine, na sam blagdan mučeništva Ivana Krstitelja 29. kolovoza, trajno nošen željom za visinama, na vrh Brda izišao i ondašnji zagrebački nadbiskup i metropolit kardinal Franjo Kuharić,¹¹ čega se rado do smrti sjećao.

Sl. 5. Sveto brdo, od lijeva: don Srećko Petrov, časna sestra Adelina Kovačević ASC i uzoriti gospodin kardinal Franjo Kuharić, zagrebački nadbiskup, snimio T. Baričević 1988.

¹⁰ ISTI, 216-217.

¹¹ O usponu kardinala Franje Kuharića na Sveto brdo 1988. i o njegovu odnosu prema planinama u: T. BARIČEVIĆ, 1995, 65-66; ISTI, 2002, 149-150.

U danima kada je sve oko Brda bilo od Srba nepravedno zaposjednuto i mržnjom nagrizeno (veliki dio sa sjevera Like i juga Dalmacije te iznutra samo truplo Velebita zapadno od njega do Bunjevca, istočno do Malog Halana i još istočnije do Prezida i Zrmanje), Sveto brdo trajno je ostalo nadahnuće za Hrvatsku vojsku, najteža i najuzvišenija katedra na sveučilištu časne hrvatske obrane, što je bio, u onim danima ponosa i slave, cijeli Velebit, katedra pri kojoj se dobivala i snaga i volja i ponos i zanos. Svjedok ovoga bila je na njemu od Hrvatske vojske brižno čuvana hrvatska državna zastava i danas preživjeli vojnik koji, prve godine nakon slavne "Oluje", iznese na vrh Svetog brda još jedan kamen s urezanim Božjim zapovijedima i zbog svoje budućnosti, u momentu postavljanja kamena sa Zapovijedima, prisjeti se na samom vrhu razgovora iz davne prošlosti:

Ovako kaži domu Jakovljevu, proglasi djeci Izraelovoj: Vi ste vidjeli što sam učinio Egipćanima; kako sam vas nosio na orlovskim krilima i sebi vas doveo. Stoga, budete li mi se vjerno pokoravali i držali moj savez, vi ćete mi biti predraga svojina mimo sve narode – ta moj je sav svijet! – Vi ćete mi biti kraljevstvo svećenika, narod svet.

Mojsije se vrati i sazva narodne starješine te im izloži sve što je Gospodin naredio. A sav narod uzvratil jednoglasno: *Vršit ćemo sve što je Gospodin naredio*. Onda Bog izgovori ove svoje riječi:

- * *Ja sam Gospodin Bog tvoj; nemaj drugih bogova uz mene.*
- * *Ne izusti imena Gospodina Boga svoga uzalud.*
- * *Spomeni se da svetkuješ dan Gospodnji.*
- * *Poštuj oca i majku, da dugo živiš i dobro ti bude na zemlji.*
- * *Ne ubij.*
- * *Ne sagriješi bludno.*
- * *Ne ukradi.*
- * *Ne reci lažna svjedočanstva.*
- * *Ne poželi tuđeg ženidbenog druga.*
- * *Ne poželi nikakve tuđe stvari.*¹²

¹² Sveto Pismo, *Knjiga Izlaska*, 19, 3-8; 20,2-17K.

Sl. 6. Okupljeni oko Božjih zapovijedi između održane Službe riječi i postavljanja spomen-ploče pripadnici Hrvatske vojske i planinari, na vrhu Svetoga brda 8. lipnja 1996. ispunjavaju zavjet vjeri u Božje posredništvo i pomoć u Domovinskom ratu

I tako Hrvatska vojska, na vrhu Svetog brda osmog dana mjeseca lipnja godine 1996. obnovi svoj krsni savez, još u ratu sebi dani zavjet ispuni i potvrdi vjeru u Božje posredništvo i pomoć prema riječi: Kaži, dakle, Izraelcima da sam ja Gospodin; da ću vas izbaviti od tereta što su vam Egipćani nametnuli. Oslobodit ću vas od ropstva u kojem vas drže; izbavit ću vas udarajući jako i kažnjavajući strogo. Za svoj ću vas narod uzeti, i bit ću vašim Bogom. Tada ćete znati da sam vas ja Gospodin, vaš Bog, izbavio od egipatske tlake.¹³

¹³ Isto, 6,6-7.

Podprag

Na 21. kilometru ceste od Sv. Roka, a 17. kilometru iste ceste sjeverno od Obrovca,¹⁴ u predjelu zvanom Podprag (684 m podignuta je crkva sv. Frane na spomen izgradnje ceste, a u čast vladara Franje Josipa I. Nacrt za ovu crkvu izradio je Talijan Valentino Presani (1788. – 1861.) koji je neko vrijeme boravio u Zadru kao privremeni inženjer pri Direkciji javne gradnje i dokazao se izvrsnim nacrtima palača, kaznionica, vodovoda, crkvi, škola, groblja.¹⁵

Sl. 7. Spomen-ploča Božje zapovijedi na zavjet postavljena na Svetom brdu 1996., s južne strane, snimio don T. Baričević

¹⁴ Ova je cesta probijena za vrijeme Austrije i njezina cara Franje Josipa I. južnim dijelom od Sv. Roka preko najviše točke malog Halana (1045 m) do Obrovca, od 1829. do 1831., pod vodstvom hrvatskog inženjera Josipa Kajetana Knežića. Zbog razmjera u probijanju, točnosti u izvedbi i smionosti samoga djela ubraja se u najglasovitije probite putove. Bez sumnje je najsmjeliji i najljepši rad što se kroz punih četrnaest stoljeća pod raznim vladarima izveo u Dalmaciji. Usp. Ž. POLJAK, 1981, 353-358.

¹⁵ M. STAGLIČIĆ, 22, 1979, 125.

Sl. 8. Druga ploča Božjih zapovijedi postavljena na Svetom brdu 1996., sjev. strana, snimio don T. Baričević

Svojim nacrtom sam je započeo gradnju ove crkve oslonivši se u početku isključivo na dobrovoljni rad kamenorezaca. Kasnije je bio potpomognut grofom W. Lilienbergom, namjesnikom austrijskog cara u Dalmaciji, i dobrovoljnim doprinosima dalmatinskih gradova.

Sama je crkva po svome stilu izraziti primjer neoklasicizma u našim stranama.¹⁶ Tlocrt crkve je raščlanjeni osmerokut s dva nasuprotna portika. Nad središnjim kvadratom diže se osmerostrana kupola, a portici su niži i završavaju u visini baze kupole. Portici su tipa hrama s antama s po dva dorska stupa. Bačvasto su nadsvođeni s po jednom nišom na bočnim zidovima. Sagrađena je od sivog granitnog kamena.

Djelo čini homogenu cjelinu simetričnog i proporcionalnog prostora.¹⁷

Unutar crkve bile su postavljene i spomen-ploče o probijanju ove ceste i posveti same crkve, čiji tekst danas nalazimo samo u arhivskim dokumentima, a

¹⁶ Ovaj stil u našoj arhitekturi započeo je za vrijeme francuske okupacije (1806.-1813.) a nastavio se za vrijeme II. austrijske vladavine (1813.-1918.).

¹⁷ Isto, 128-133.

glasi: *Parenti. Optimo. Francisco. I.P.F.A. Quod. Omnimodis. Dalmatiae. Prospiciens Per. Alpes. Boebias. Viam. Romanis. Aemulam San Francisco Immortali. Ausu. Aperuerit. Straverit. Miniverit. Dalmatiae. Universi Ad. Alias. Imeprii. Provincias. Ditione. Conjectas Patefactum. Iter. Sibi. Gratulantes Ad. Memoriam. Tanti. Beneficii Auspici. Felicitatis. Suae Dedicaverunt ANNO. M.D.CCC.XXXII*¹⁸

Ovaj tekst na latinskom jeziku na istoj je ploči bio urezan i na ondašnjem hrvatskom jeziku, a glasi: *Otcu Pridobromu Franu I. Milosrdnomu Cestitomu Varhovnomu Koi Svako Nacini Dalmatin Blagodarujuchi Priko Velebicha Put Rimskim Prilican Cudnovatim Dilom Razkarsi Uravni Utemelji Dalmatini Svi Radostni Za Prolaz Sebi Raztvoren K' Ostalim Carstvu Podloxnim Darxavam Na Uspomenu Tolikoga Dobrocinstva Tvorcu Sriche Svoe Posvetiše Godine MDCCCXXXII*¹⁹

Sl. 9. Hrvatski puk sa svojom vojskom kod crkve sv. Frane. Podprag 10. veljače 2001. na obilježavanju spomena na svoje branitelje, snimio Srećko Petrov, ml.

¹⁸ I. ANDROVIĆ, 1909, 188.

¹⁹ Isto, 189.

Sl. 10. Bogoslužje 10. veljače 2002. kod crkve sv. Frane. Podprag na Velebitu, snimio S. Petrov, ml.

Tekst spomen-ploče o samoj posveti crkve nekoć je stajao iznad oltara, dok ga danas nema, na latinskom jeziku glasi: *MDCCCXLI Die XX. Mai Haec Ecclesia Consacrata Fuit In Honorem S. Francisci. C.*²⁰

Budući da je ova crkva u ovom kraju više spomeničke nego dušobrižničke namjene (spomen je i probijanja ceste preko ovoga dijela Velebita i carskog veličanstva, a tek naknadno su se sjetili i onog Franje /Frane/ iz Asiza ...), neposredno nakon Domovinskoga rata, htjeli smo da u njoj bude spomen i spominjanje svih koji su bili *poneseni dobrotom i velebnošću duha u vremenu od 1991. do 1995. u području Velebita za slobodu i nezavisnost Hrvatske države sebe darovali i svojim životima nas i mlade zadužili.*²¹ Tako smo na spomendan hrvatskog mučenika bl. Alojzija Stepinca, 10. veljače 2001., u dragovoljnoj zaposlenosti Udruge hrvatskih veterana domovinskog rata (UHVDR) iz Zadra, s molitvenim bogoslužjem predvođenim od vojnog ordinarija mons. Jurja Jezerinca

²⁰ Isto. 191.

²¹ Uvodni tekst sa spomen-ploče postavljene u crkvi sv. Frane pod Podpragom.

i uz mnoštvo vjerničkog i domoljubnog puka²² unijeli u crkvu u kamen urezana imena naših časnih poginulih branitelja koji jesu:

JURE BOŽIĆ 1970.-1991., IVAN RONČEVIĆ 1962.-1991., STJEPAN JEDVAJ 1959.-1992., DUBRAVKO JARČAN 1967.-1992., ANTE MATAK 1960.-1992., OZREN-LUKA LUKIĆ 1965.-1992., MARINO JAKOMINIĆ 1956.-1992., DRAGAN ŽUNIĆ 1965.-1992., IVICA DRMIĆ 1962.-1993., IVICA KNEŽEVIĆ 1959.-1993., ZLATKO ORKIĆ 1966.-1993., ANTE ŠARIĆ 1969.-1993., SREĆKO VIDERVOL 1965.-1993., EMIL BANEKOVIĆ 1971.-1993., MIROSLAV FABEČIĆ 1963.-1993., IVICA JURČIĆ 1971.-1993., LUKA PAVELIĆ 1970.-1993., MILAN RADOŠEVIĆ 1958.-1993., NENAD-MEHO MATAK 1970.-1993., MARKO RONČEVIĆ 1961.-1993., IVICA BARIŠIĆ 1959.-1993., MARTIN FARKAŠ 1965.-1993., SLAVKO JOVANOVIĆ 1957.-1993., ŽELJKO VUKELIĆ 1965.-1993., BRANKO BOJANIĆ 1968.-1993., DRAGAN MANDIĆ 1966.-1993., BRANKO BRAJKOVIĆ 1952.-1993., DRAGO BOHANEK 1967.-1993., ČAZIM MUJČINOVIĆ 1945.-1993., IVAN VUKOVIĆ 1964.-1993., HRVOJE ČOVO 1971.-1993., IVICA ANTONČIĆ 1971.-1993., BRUNO BOLANČA 1973.-1993., MILAN MAJETIĆ 1967.-1993., TOME MARASOVIĆ 1955.-1993., ZDRAVKO ŠEBALJ 1972.-1993., ANTUN ZAROŽINSKI 1962.-1993., ANTO AUGUSTINOVIĆ 1966.-1993., DRAGAN ŠPAR 1961.-1993., DAMIR-GAVRAN TOMLJANOVIĆ 1968.-1994., JELENKO-BOĆE BRNIĆ 1971.-1994., PREDRAG ŠUMERA 1972.-1994., MIODRAG ŠUĆUROVIĆ 1967.-1995., FRANE KNEŽEVIĆ 1958.-1995., TRPIMIR BAKARIĆ 1971.-1995., ANTE BALJAK 1973.-1995., IVO KRIŽANAC 1962.-1995., VIKTOR LIZATOVIĆ 1968.-1995., SAŠA RAKIJAŠ 1974.-1995., SENAD ŽUPAN 1972.-1995., JOZO ILJIĆ 1973.-1995.²³

Ovaj posao bio je nekako sasvim prirodni slijed i, poput dolaska bilo kojega godišnjeg doba, bio je nezaustavljiv i nakon svega što se događalo prije i poslije, morao se dogoditi. Kao što je prirodno da je crkva u Velebitu od njegova kamenja, jednako je tako i prirodno da su imena njegovih branitelja u ovoj velebitskoj crkvi. Jer, ovo nismo učinili poglavito da njih uzvisimo, već da, ne daj Bože našim slučajnim ili nečijim hotimičnim zaboravom ovih žrtava, sebe ne ponizimo i tako padnemo ispod crte nacionalnog dostojanstva. Inače, oni poneseni duhom i ljubavlju, ma ne znam što se s nama u odnosu na njih događalo, stoje uvijek iznad nas poput Svetoga brda i Tulovih greda što su ih neizmjerljivom cijenom očuvali.

Tako je ova crkva postala spomenom ne samo tuđinskoga cara Franje

²² Pretpostavlja se da od otvaranja ceste (1832.) pa do podizanja spomen-obilježja braniteljima Velebita (2001.) kod crkve sv. Frane pod Podpragom nikada nije bilo više svijeta.

²³ Prepisana imena sa spomen-ploče u crkvi sv. Frane pod Podpragom.

Josipa I. već i naših časnih branitelja i ti, namjerni ili slučajni prolazniče, pokraj ove crkve u Velebitu s dužnim poštovanjem i molitvom reci: *FRATRES, SIT VOBIS TERRA CROATA LEVIS.*²⁴

Sl. 11. Spomen-ploča hrabrim braniteljima Velebita postavljena u crkvi sv. Frane. Podprag, 10. veljače 2001., snimio S. Petrov ml.

Literatura

Ivo ANDROVIĆ, *Po Ravnim kotarima i kršnoj Bukovici*, Zadar, 1909.

Tomislav BARIČEVIĆ, Kardinal Franjo Kuharić i planine, *Hrvatski planinar*, br. 5, 2002.

Vrh Crkve na vrhu Velebita, *Hrvatski planinar*, br. 3, 1995.

Mile BUDAK, *Vučja smrt i druge pripovijesti*, Zagreb, 1941.

Sergej FORENBCHER, *Velebit i njegov biljni svijet*, Zagreb, 1999.

Josip POLJAK, *Planinarski vodič po Velebitu*, Zagreb, 1929.

Željko POLJAK, *Planine Hrvatske, planinarsko-turistički vodič*, Zagreb, 1981.

Marija STAGLIČIĆ, Klasicist Valentino Presano u Dalmaciji, *Peristil*, Zbornik radova za povijest umjetnosti, 22, Zagreb, 1979.

²⁴ *Fratres, sit vobis terra Croata levis* - Braćo, neka vam je laka hrvatska zemlja - zaglavna je rečenica na spomen-ploči iz crkve sv. Frane.